

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

In Pavlinam Religionis Christianae

Brockmann, Georg

Gryphiswaldiæ, [1780?]

VD18 13268651

Sectio II. Dogmatica.

urn:nbn:de:gbv:45:1-15683

me ipsum, quod apud Hellenistas saepe subauditur, quia Hebraei saepe pro reciprocis usurpant modo actiua, modo passiuu. His autem iungendum, quod RAPHELIUS l. c. exemplis docuerit, ex Xenophonte petitis, verbum *ασκω* in significatione intransitiua a disertissimis Graecis etiam adhiberi, ne hac in parte stilus Pauli hebraisimi suspectus habeatur. Licet autem hoc verbum vt plurimum cum accusatiuo nunc personae, nunc rei consuatur, Graeci tamen, vt hoc loco Paulus, verbum illud sequente infinitiua usurpant, vt BUDAEBUS *Lex. h. v.* exemplis probauit. Satis pure itaque Paulus dixit, *αυτος ασκω εχειν*, ipse me in eo exerceo, vt habeam. Quod *δια παντος* pro *δια παντος χρονου* (Marc. V, 5.) adhibitum, semper, quotidie, reddi debeat, quodque sensum non mutet, siue hoc aduerbium ad *ασκω* siue ad *εχειν* trahas, quilibet facile concedet. Afferram saltem GLASSII *ex Philol. Sacr. p. 710.* obseruationem illam, quod pronomen relatiuum *αυτος* aliquando eum indicet, qui vltro aliquid facit. Hanc si ad verba nostra applicemus, Paulus dixisset: Se sponte sua in eo quotidie occupatum esse, eoque omnes intendere neruos, vt ipsi insit, conseruetur ac augeatur eiusmodi conscientia, quae ab omni offensa Dei et hominum pura sit. Hanc ob causam se diligenter intimos animi sui recessus scrutando, ad actiones suas attendendo, moralitatem illarum examinando, atque pro viribus officia quae Deo et hominibus debentur, obseruando, sollicite cauere, ne ab ipso vnquam admittantur scelera, quorum recordatione animus aliquando torqueri possit.

SECTIO II.

DOG MAT I C A.

§. XVIII.

Hactenus Pauli de religione sua confessionem ita quidem illustrauimus, vt religionis Christianae descriptionem formaturus, claras rei notas in promptu habeat, naturam eius sufficienter declarantes. Quoniam tamen eius characteres adhuc vt disiecta rei membra spectari possent, nostrum iam erit, vt illos colligamus eoque ordine sibi inuicem

uicem iungamus, vt distinctam rei imaginem animo concipere possint lectores. Altera itaque hac sectione consecrata dogmatica, quae de religione Christiana generatim spectata ex loco nostro derivari possunt, strictim pertractabimus. Ad tria autem capita, religionis nempe nomen, essentialia partes et affectiones illius comode reuocari possunt, quae nobis dicenda restant.

§. XIX.

Latinorum religionis nomen plures occidentalium ciuitate donarunt, ad rem significandam, de qua nobis sermo est. Perinde nobis esse potest, vtrum vocem cum CICERONE a relegendo, an cum LACTANTIO a religando deriuare velis. Obseruabimus potius, vulgatam nomen illud eiusque cognatum religiosus adhibuisse, cum aut Hebraeorum עֲבָדָה Exod. XII, 26. aut Graecorum θεσπεία Act. XXVI, 5. Iac. I, 27. Col. II, 18. et ευσεβείας Act. X, 2. exprimendum erat. Nec id sine ratione factum esse putamus, cum idem illud quod Latini religionem dixere, a sacris scriptoribus vocabulis עֲבָדָה, λατρεία, θεσπεία, ευσεβεία significatur. Definiente enim CICERONE de N. D. *Religio est, quae superioris cuiusdam naturae, quam diuinam vocant, curam ceremoniamque affert*; Eademque notio terminis illis biblicis iungenda. Hanc autem Christianam ab eius Auctore atque primo doctore (Ephes. II, 14. s. Ebr. I, 1. 2. Io. I, 17. 18.) dici, in vulgus notum est. Ipsam illam quam Paulus profitebatur religionem, *Viam* appellauit, Metaphora ex imagine illa petita, quam scriptores sacri de hominibus, qui in terris vitam agunt, sibi formabant, considerando illos vt peregrinos et viatores, qui ad coelum patriam tendunt, (Ebr. XI, 13. s. 2 Cor. V, 6. 7. 1 Pet. II, 11.) quibus religio est, quod via peregrinanti, medium, cuius vsu legitimo futuram consequi possunt felicitatem. Eadem hac Metaphora scriptores V. T. religionem *דרך* viam, et religionis exercitium *ambulare in viis domini* dixerunt. (v. g. Pf. CXXVIII, 1. Pf. LXXXI, 4.) Vnde etiam Iudaeis illud religionis nomen familiare erat. (Matth. XXII, 16.) Commode itaque Paulus Christianam religionem nostro loco *ὁδόν*, Act. XIII, 10. *ὁδὸς κυρίου τὰς ευθείας*, et Petrus 2 Pet. II, 2. 15. *ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ευθείαν ὁδόν*, vterque ex Hebraeis Christianus, appellarunt.

§. XX.

Qui religionem in genere per Deum colendi modum definiunt, Paulum consentientem habent, qui religionem suam descripturus confitetur, se Deum eo modo colere, quem mox ulterius declarat. (§. VII.) Non itaque cum illis facere possumus, qui vsu generaliori vocis apud scriptores Latinos inducti, religionem non vt Deum colendi actum, sed vt obligationem ad cultum diuinum concipiunt. Omnes quidem ad cultum Dei obligantur, (Ps. XXXIII, 8.) sed non omnium est religio. (Rom. I, 21.) Est autem haec religionis (vt in Scholis loquuntur) subiectiue spectatae definitio, quae religionem vt qualitatem, actum aut habitum, subiecto inhaerentem considerat. Quae ipsi opponitur religio obiectiua est complexus veritatum de Deo eiusque cultu, quibus subiecti religio conformis esse debet. Colimus autem Deum per actus, ad quos notitiis nostris de Deo mouemur. Scriptura S. duplicis generis terminis rem declarat. Alter *δοξάζειν* (Rom. I, 21.) opinari, pretium statuere, iudicium nostrum de Deo proxime exprimit, quo maximas ipsi tribuimus perfectiones, easque admiramur ac suspicimus. Reliqui *λατρεύειν*, (Matth. IV, 10.) *δουλεύειν* (1 Theff. I, 9. Gal. IV, 8.) *σεβέσθαι* (Act. XVIII, 13.) *ευσέβειν* (Act. XVII, 23.) Magis internos externosque motus indicant, ad quos nosmet ipsos per agnitas Dei perfectiones determinamus. Vtrumque S. S. religiosus inculcat, postulando, vt quicquid agant ad Dei honorem faciant. (1 Cor. X, 31. Phil. I, 11.)

§. XXI.

Primum, quo intellectus maxime occupatur, religionis actum si quis cum LACTANTIO *Instit. L. IV. c. 4.* Sapientiae nomine a religione adhuc distinguere velit, caueat tamen, ne quae indiuiso nexu cohaerent, separet, cum, vt ipse LACTANTIUS loquitur, *nec religio a sapientia separari, nec sapientia a religione secerni possit.* Arcuissimum hunc actuum intellectus ac voluntatis nexum Paulus innuit, dicendo, se Deum eo modo colere, vt fide ac spe sua ad bonae conscientiae studium impellatur. (§. XV. conf. Col. I, 9. f.) Datur quidem in subiectis qui religiosi haberi volunt, cognitio Dei, quae voluntatem non afficit. Venduntur interdum religionis nomine actus, qui neque Dei perfectionibus consentanei sunt, neque ex motiuo gloriae diuinae proficiuntur.

scuntur. Ast eiusmodi imaginariam religionem merito *ἑρησιαν ματαίωτον* (Iac. I, 26. cf. Matth. XV. 9.) aut ex Col. II, 23. *εἰδωλοθησκείων* diceres. Ignotum enim, ut par est, coli nequit, (Rom. X, 14.) et qui, quem non cognoscunt adorant, culpandi. (Io. IV, 22.) Si quis autem Deum non colit, quem cognoscere gloriatur, is Deum actu abnegare censendus est. (Tit. I, 16.) Duo itaque sunt, quae religionis generatim consideratae essentiam constituunt, opiniones quaedam de Deo, et mutationes liberae, quarum ratio determinans opinionibus illis continetur. Primum si religionis praerequisitum et fundamentum dicere mallet, strictiori significato religionis vocabulum sumeres. Monendus autem esses, ne sola praxi omnem religionem absolui, putes, nullo respectu habito ad opiniones praxeos directrices. Ita enim in illa scripturae loca impingeres, quibus religio subiecti vocabulis insignitur, cognitionem proprie significantibus, qualia hebr. *תורה*. (Hos. IV, 1. Ies. LIII, 1.) graec. *γινώσκειν*, (Io. XVII, 3.) *σοφία*, (Iac. III, 17.) *ἐπιγνοσις*, (Tit. I, 1.) &c.

§. XXII.

Rationes, quae modum colendi Deum in subiecto determinant et moderantur, sunt notitiae, quas sibi de Dei essentia, perfectionibus, decretis, operibus, beneficiis atque eius de actionibus hominum liberis voluntate, comparavit. (§. XXI.) Cum autem teste experientia, triplex omnino detur medium, cuius usu notitiae nostrae acquiri possunt, sensus, ratio et fides, ex his quoque fontibus notitiae, cultum Dei determinantes hauriendae sunt. Notitiae de Deo, quatenus solo sensuum et rationis usu haberi possunt, cultum Dei naturalem; quatenus autem testimoniis diuinis debentur, reuelatum determinant. Hinc religionis in naturalem et reuelatam distinctio pendet. Naturalis possibilitatem ipse Paulus (Rom. I, 19. I. cap. II, 14. 15.) asserit, dubiis autem quibus illam GRÜNERUS labefactare tentavit, a Ven. DÖDERLEIN in *Inst. Theol. Cap. I. §. 3.* satisfactum esse putamus. Religionis reuelatae existentiam textus noster docet, quo Paulus profitetur, religionem suam Mosis ac Prophetarum testimoniis, diuinitus inspiratis, (2 Tim. III, 15. seq.) niti. (§. X.) Praecipuis harum notitiarum virtutibus, claritatem, veritatem, certitudinem annumerandas esse, nemo facile in dubium vocabit. Quo maiora enim haec illarum ornamenta sunt, eo feraciores

ciores erunt internarum externarumque actionum, quibus Deus glorificari poterit. Exactam diuinorum cognitionem h. e. cognitionem, erroribus, confusis ac crassis notionibus, Sophismatibus, reliquisque cognitionis vitiis, veritati inimicis liberam, ORTHODOXIAM dicunt, a Paulo commendatam. (1 Tim. VI, 3. 4. Col. II, 23.) Quod nomen cum rectum de diuinis sensum commodissime exprimat, merito WEISMANNUS in *Inst. theol.* p. 62. queritur, illud sua aetate petulantissime habitum esse, vt apud imperitos homines prope in ludibrium abierit. Vtinam huiusmodi querelis nostra aetate omnis praecisa esset ansa!

§. XXIII.

Cultus Dei, vero de Deo sensu nixus, complectitur omnes animi corporisque motus, qui nostris diuinorum notitiis conformes sunt, et inde petitis motibus perficiuntur. Vnde cultum Dei in internum et externum distinguunt. Vsu autem inualuit strictior cultus externi significatus, vt corporis motus arbitrarios denotet, quos ad amplificandam Dei gloriam suscipimus; qui si a pluribus in coetibus publicis simul exercentur, vt signa religionis nostrae internae, cultus publici diuini nomine venire nobis solent. (Rom. IX, 4.) Iam quoniam a pluribus congregatis iidem actus arbitrarii compositae exerceri nequeant, nisi antea conuenerint in modum ac ordinem, exercendo illos obseruandum, cultus Dei publicus, sine CEREMONIIS esse nequit, ritibus, religionis nostrae internae signis arbitrariis. (1 Cor. XIV, 40.) Illarum atque ordinis, quo se inuicem in cultu publico excipere debeant descriptio, LITURGIAM dicimus. Quae de ceremoniis sacris atque Liturgia in *ordin. Pom. Eccl.* p. 8. s. atque *Form. Concord. Artic. X.* leguntur, digna sunt pia illorum meditatione, qui his nostris temporibus in emendandis Ecclesiarum Lutheranarum Liturgiis certant.

§. XXIV.

Characteres religionis christianae quos hucusque exposuimus, genus illius sistunt. Quae sequuntur, ad differentiam illius declarandam spectant, et tam a principio cognoscendi, quam a partibus eius constitutivis desumuntur. Religionem, cui Paulus addictus erat partim ex Mosis et Prophetarum testimoniis diuinis, (§. X. Rom. III, 2.) hauserat; partim autem illa ex immediata Iesu Christi ἀποκαλύψαι (Gal. I, 11, s.) ipsi obtigerat. Vnde illam merito, reuelatam in oppositione ad

natura-

Paulus
fitetur
Non it
scripto
sed vt
cultum
(Rom
iectiue
habitu
gio ob
subiect
ad que
termin
statuer
ipsi tri
λατρε
σεβεδ
nos ex
Dei pe
postula
Phil. I,
P
quis cu
gione a
cohaere
sapien
hunc ac
se Deu
dium in
qui reli
Vendu
ctionib

naturalem diximus, (§. XXII.) h. e. modum colendi Deum, qui ipsi non solo sensuum et rationis usu, sed ex testimoniis immediate a Deo profectis innotuerat. Quo ipso tamen asserere nolumus, omnem in Paulo religionis sensum ex vnico hoc fonte deriuandum esse. Subiecti enim religio reuelatae nomen merebitur, si mixta quoque sit notitiis ac animi motibus, qui solo facultatum naturalium usu acquiri potuerunt: Sufficit, si in partibus eius essentialibus sint, quae licet non immediato Dei in subiectum influxu producta sint, solis tamen testimoniis diuinis debeantur, nec aliunde haberi potuissent. Hanc etiam ob causam, religionem christianorum reuelatam appellare non dubitamus. Namque 1) Auctor primusque illius doctor Christus ipse profitetur, in eius capitibus esse, quae ex sola reuelatione cognosci possint, (Matth. XI, 27. XVI, 17.) doctrinam suam, patris qui ipsum miserat, esse, (Io. VII, 16.) se, quae a Patre audiuerit, loqui, (cap. VIII, 26.) qui ipsi dicenda mandauerit. (cap. XII, 49. cf. Ebr. I, 1. 2.) 2) Hanc ipsam doctrinam, post Iesu abitum ore et scriptis suis tradebant Apostoli, quibus Iesus Spiritum S. promiserat, qui illis non solum ea, quae a Iesu audiuerant in memoriam reuocaturus; sed illos etiam de reliquis, quas obscurius adhuc perceperant, veritatibus plene instructurus esset. (Io. XIV, 26. cap. XVI, 12. seq.) Huius promissionis complementum Apostolorum testabantur miracula (Marc. XVI, 20. Ebr. II, 3. 4.) etiam a Paulo ad probandam Auctoritatem suam Apostolicam facta. (2 Cor. XII, 11. 12.) Religio itaque Christiana subiectiue spectata hoc ipso caractere a naturali diuersa esse debet, quoniam notitiis ac motibus suis ex reuelatione oritur, quae Moysis, Prophetarum et Apostolorum scriptis seruatur.

§. XXV.

Vt partes, cultum diuinum Christianorum constituentes, nostro hoc loco *Fides, Spes ac studium bonae conscientiae* enumerantur. Vltimum a Paulo 1 Cor. XIII, 13. caritatis nomine denotatur; vti 1 Tim. I, 19. fidei bonaeque conscientiae; Gal. V, 6. autem fidei per charitatem efficacis nominibus tria illa nostro loco adducta comprehenduntur. Termini *πίστις* & *πίστευσις*, a Paulo in sermonibus suis frequentati, non eodem vbiuis sumuntur significato, ita vt de formanda generali fidei notione fere desperandum esse videri posset. Quodsi tamen notio quaerenda est, ad Pauli confessionem accommodata, qua aperte satis declarat, se Moysis

ac Prophetarum dictis adsentiri, procul dubio *Fides* definiri poterit, per firmam ac efficacem animi persuasionem, de indubia veritate eorum, quae diuinis testimoniis enunciantur. Hanc autem persuasionem cum *firmam* dicimus, opinioni ac dubitationi illam opponimus: quae autem ad appetiones et auersationes, veritatibus conuenientes, producendas sufficit *efficax* nobis dicitur. Descriptione illa fidei, quam Paulus Ebr. XI, 1. exhibet atque exemplis illustrat, suppeditata eius notio confirmabitur. Ibi enim *πισις* Apostolo est *ελεχος πραγματων & βλεπομενων*, indubitata conuictio de existentia rerum, quae sub adspcetum non cadunt; huicque Abrahami fidei com. 8. tribuit, quod Deo obediuerit atque in terram sibi plane incognitam exiuerit. Quoniam autem huius fidei obiecta diuersi generis sunt, non repugnabo, si quis, pro credendorum differentia, huius fidei formam limitandam esse statueret. Quod si enim rei vt existentis veritas neque per experientiam, neque per rationis vsum, sed ex solis testimoniis diuinis nobis constat, fides illa maxime acquiescendo in illis testimoniis se exferet. Si autem promissorum indubiam veritatem credimus, potissimum Fides bona promissa certo in statu nostro exsistura vt praesentia intuetur, illorumque conlectaria desiderat ac praesagit, quos animi motus fiduciae (*πεποιθησις*) nomine complectimur. Hac fiducia non carebat Pauli fides. Cum enim ex Prophetarum testimoniis certus erat, omnibus remissionem peccatorum Christi merito partam offerri, (Act. X, 43.) Christi meritum ad se pertinere iudicans, illud sibi applicabat, gratiamque diuinam, sibi oblatam non repudiabat, (Gal. II, 20. 21.) sed illam potius vt sibi concessam spectabat (1 Tim. I, c. 16.) hanc vt ad felicitatem quam desiderabat, sufficientem intuebatur, (Rom. VIII, 31. f.) illaque laetus fruebatur, (Rom. V, 1. f.) et ad tranquillandum animum utebatur. (1 Io. III, 19.)

§. XXVI.

Altera essentialis religionis Christianae pars *Spes* est, quam in genere per boni futuri desiderium describere possumus. Eiusmodi desiderium, cum fidei quoque insit (§. praec.) spem a fide plane non diuersam esse videri posset. At differt adhuc vterque animi motus, non gradu tantum, sed et forma ac obiecto. Quod vt eo melius pateat, ad spei genesin attendendum erit. Per principia Psychologica omne animi desiderium oritur ex cognitione placentium, quae nisu meo exsistura praesagio,

lagio. Haec cognitio aut certa est, spem gignens certam et indubitata-
tam; aut incerta, vnde spes minus plene certa oritur; quae si plane im-
probabilis sit vana dici solet. Hinc consequitur, spem sine fide, quate-
nus vt persuasio de futuritione bonorum spectatur, esse non posse; eius-
modi autem persuasionem absque bonorum desiderio cogitari posse.
Quodsi autem ea, quae fidei inest fiducia eadem cum spe videretur cer-
ta ac indubitata, vtriusque tamen discrimen in eo poni debet, quod
spem dicentes, ad bona futura eorumque adeptionis exspectationem
potissimum respiciamus, fiduciae nomine autem non tantum conuictio-
nem de bonis futuris qua obtinendis, sed etiam fidentiam in obiectum
aliquod praesens, per quod bona futura impetrare speramus comple-
ctamur. Spem, quam Paulus praedicat, cum eiusmodi fiducia coniun-
ctam fuisse, verba, quibus illam exprimit: *ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεὸν*,
declarant, huicque eius spei Christianorum spes conformanda. Nititur
autem illa Christianorum spes, partim illorum de Dei potentia, sapien-
tia, bonitate ac veracitate certa scientia, partim autem et proxime ex-
pressis Dei promissionibus illorumque confirmationibus. (1 Pet. I, 21.)
Bona vero, quae a Deo cum fiducia sperantur a Christianis diuersi
generis esse possunt. Alia enim ad felicitatem huius, alia ad alterius
vitae felicitatem pertinent; Sunt alia, de quibus certo constat, quod no-
bis vere bona futura sint; alia de quibus tantum conuicimus illud. Sibi
vere bona huius ac futurae vitae benignissimum collaturum esse, sperat
Christianns. (1 Cor. XV, 19. 2 Tim. IV, 8. Rom. VIII, 28.) Alius qui-
dem maiori cum certitudine sperati, ac desiderio, quo in bonum spera-
tum fertur; Alius vtriusque gradu minori. Quae graduum diuersitas
a fidei, quae subiecto inest gradu pendet.

§. XXVII.

Vltima denique pars essentialis religionis Christianae *bonae consci-
entiae studium* est. De hoc studio supra (§. XVI. f.) dictis pauca tantum
adiiciemus, quae obseruatu necessaria videntur. Conscientia aut est fa-
cultas de moralitate propriarum actionum iudicandi, (*cor hominis*, 1 Io.
III, 20. 2 Sam. XXIV, 10.) omnibus communis; aut est ipsum de acti-
onum suarum moralitate iudicium, quod Paulo Rom. II, 15. cogitatio-
num alternis vicibus accusatio et defensio dicitur, quod non est omni-
um. Bona autem conscientia est animus, facta sua approbans, vt mala,

quae facta improbat dicitur. Cum vero actionum moralitas sit habitus illarum ad legem, lex autem vel naturalis sit vel positiva, qualis sit conscientia, a lege cui subsumuntur actiones, illarum ac legis cognitione, et a iudicio de actionis ad legem habitu pendet. Pauli ac Christianorum conscientia legibus naturalibus ac positivis divinis regitur, et quis illorum bonae conscientiae studet, si facta sua libera legibus divinis, omni qua fieri potest exactitudine, conformat. Hoc studium Christianorum, ad Pauli exemplum, fidei ac spei Christianae fructus est, exserit se, solerter scrutando Dei voluntatem, (Rom. XII, 2.) attendendo ad semetipsum omnesque internos externosque motus, reprimendo ad agendum stimulos, donec de actionum cum lege convenientia nobis constet, auersando, emendando, deprecando, si forte quid admissum fuerit, ab officiis, quae Deo, nobismetipsis aliisque debemus, alienum. Fructus huius studii autem, animi tranquillitas, firma ac stabilis tandem erit, si de remissione peccatorum propter Christum certi simus. (Rom. VIII, 1.)

§. XXVIII.

Ex hucusque dictis apparebit, Religionem Christianam esse Deum fide, spe ac bonae conscientiae studio, colendi modum, quem Christus eiusque Apostoli tradiderunt. Huius autem a cultu Dei naturali diuersitas ex obiectorum fidei et spei differentia, et ex diuersitate agendi normae atque motiuorum patet. Neque errabimus, si religionem christianam respectu essentialium suarum eandem cum Moesaica, quin immo Abrahamitica dixerimus; (Ebr. XI, 4. 5. Rom. IV, 5. 6. Act. X, 43.) licet concedamus, Deum diuersis temporibus, diuersimode fidei, spei ac obedientiae, adeoque cultus ipsi praestandi modum in extraessentialibus determinasse, quatenus hominum diuersa conditio requirere videbatur, si religionis essentialia conseruanda erant. Religionis autem huius praestantiam notitiae, motus animi, ac actiones, quas commendat, loquuntur, ad felicitatem huius ac futurae vitae promouendam tendentes; ut illius vniuersalitas ex studio conscientiae offensus Dei ac hominum liberae colligi potest. Sed haec de religionis Christianae proprietatibus monuisse sufficiant.